

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2016

Adam Křenek

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Politologie

Bakalářská práce

Adam Křenek

Objektivismus Ayn Randové v polemice s libertariánským konzervatismem-
česká diskuse

Ayn Rand's Objectivism and Libertarian Conservatism in Dispute- a Czech
Polemic

Praha 2016

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Ing. Milan Znoj, Csc.

Prohlášení o samostatném zpracování

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně a uvedl veškeré použité prameny a použitou literaturu.

Datum: 10. 7. 2016

Jméno: Adam Křenek

Chtěl bych poděkovat vedoucímu své práce docentu Milanu Znojoviza vedení práce a obohacující kritické poznámky k danému tématu.

Obsah

1	Uvedení do objektivismu Ayn Randové- vysvětlení pozice objektivismu na poli politické filosofie.....	8
1.1	Slovo úvodem.....	8
1.2	Objektivismus na poli politické filosofie.....	9
1.2.1	Výklad Dr. Leonarda Peikoffa	9
1.2.2	Epistemologický základ	10
1.2.3	Politicko-filosofický základ	11
2	Uvedení do libertarianismu a libertariánského konzervatismu	15
2.1	Slovo úvodem.....	15
2.2	Libertarianismus v pohledu R. Nozicka, nikoliv M. Rothbarda.....	15
2.2.1	Epistemologický základ	16
2.2.2	Politicko-filosofický základ	17
2.3	Libertariánský konzervatismus.....	20
2.3.1	Morální obhajoba konzervativních postojů libertarianismu- D. Feser.....	21
3	Shrnutí a komparace základních rozporů	24
4	Polemika mezi libertariánským konzervatismem a objektivismem v českém prostředí..	26
4.1	Víra v Boha a člověk jako egoista nebo altruista	26
4.2	Kapitalismus a altruismus.....	29
4.3	Objektivismus a libertarianismus	30
5	Polemika mezi objektivismem a libertariánským konzervatismem na příkladu diskuse nad prací F. A. Hayeka.....	33
5.1	Výklad a komparace logiky argumentace ve dvou vybraných tematických okruzích z práce J. Kinkora, J. Pavlíka i z původní práce F. A. Hayeka	33
	Pojetí rozumu a možnosti obhajoby náboženství a tradic	33
	Altruismus a kolektivismus.....	36
6	Shrnutí a kritická reflexe polemiky mezi objektivismem a libertariánským konzervatismem v českém prostředí	38

7	Závěr.....	40
8	Seznam použitých zdrojů	42
8.1	Seznam použité literatury (knihy, akademické práce, články)	42
8.2	Seznam použitých elektronických zdrojů.....	43

Abstrakt

Tato bakalářská práce zkoumá konflikt současného objektivismu (učení Ayn Randové) alibertariánského konzervatismu v českém prostředí. Práce analyzuje důvody, proč tato teoretická uskupení nemohou nalézt společnou řeč a vzájemně se neshodují ani v nejzákladnějších otázkách. Text využívá metody komparace, kterou aplikujena konkrétní výstupy jednotlivých zastánců těchto teoretických uskupení. V rámci toho se soustředí na diskusi vedenou kolem klíčové literatury. Práce tak dokládá, proč i přes určitou podobnost v teoretickém zázemí obou uskupení pro ně není možné, aby se v praxi shodli ve většině významných otázek politické filosofie.

Klíčová slova: objektivismus; Ayn Randová; libertarianismus; konzervatismus; politická teorie

Abstract

This bachelor thesis examines the conflict of current Objectivism (doctrine of Ayn Rand) and Libertarian conservatism in Czech environment. The thesis analyzes the reasons why these theoretical groupments cannot find common speech and disagree with each other even in the basest questions. The text uses the comparison method which it applies on some concrete outputs of individual advocates of these theoretical groupments. Within this frame it focuses on the discussion around the key literature. The thesis demonstrates, why despite some similarities in theoretical background of both groupments, it is practically not possible for them to agree in most of the major issues of political philosophy.

Key words: Objectivism; Ayn Rand; Libertarianism; Conservatism; Political Theory

Úvod

V práci jsou představeny a následně komparovány pozice dvou významných politických (a nejen politických) filosofí: objektivismu Ayn Randové a libertariánského konzervatismu v interpretaci jejich předních českých představitelů. Cílem práce je odhalit hlavní teoretické body sporů, které tito představitelé spolu vedli.

Tato práce tak pojednává o sporu, jehož kořeny můžeme do značné míry hledat především v prostředí Spojených států amerických a to především v druhé polovině dvacátého století. Pro nás je důležité, že byl od devadesátých let postupně přenášen i do prostředí České republiky.

Již od počátku existence Objektivismu, jakožto nového filosofického směru americké spisovatelky Ayn Randové, docházelo ke konfliktu mezi zastánci této filosofie a autory obhajujícími myšlenky různých větví libertarianismu včetně libertariánského konzervatismu. Výsledkem těchto konfliktů byly akademické i jiné práce, které v nejrůznějších dílčích aspektech napadaly jeden či druhý z těchto směrů. Do popředí tak vystoupily jejich základní rozdíly a podobnosti, čímž tak bylo umožněné důkladnější akademické rozpracování jejich pozic.

Zatímco v americkém prostředí vedl tento konflikt k velkým teoretickým i politickým debatám a existuje řada prací, které se pozicemi zastánců těchto směrů zabývaly, tak v českém prostředí zůstal prozatím tento konflikt v jeho celkovém rozsahu bez povšimnutí v širší akademické obci a občanské veřejnosti. Účelem této práce je proto představit tyto názorové pozice v českém prostředí a pomocí jejich komparace vysvětlit existenci a původ konfliktu, který mezi nimi panuje.

Práce jako taková je strukturovaná do tří větších částí. V první části jsou představeny oba řečené směry a vyloženy jejich základní myšlenky, které jsou zasazeny do širšího epistemologického rámce. Tato část je nezbytná především pro porozumění argumentům českých zastánců, které budou představeny v následující části. Druhá část tedy představí české zástupce obou směrů a následně pak bude zkoumat jejich konkrétní názorové pozice a pomocí komparativní metody tyto pozice zasadí do pozadí původních myšlenek autorů zkoumaných v první části. Ve třetí závěrečné části je představen konkrétní výstup české polemiky vybraných směrů, jímž bude diskuse nad prací F. A. Hayeka.

Pro výklad Objektivismu Ayn Randové tato práce čerpá především z knihy L. Peikoffa: *Objektivismus: filozofie Ayn Randové*. V menší míře pak z odborných knih a esejů, jejichž autorem je samotná Ayn Randová. Okrajově pak čerpá z románu Ayn Randové: *Atlasova vzpoura* z jeho originální verze: *Atlas Shrugged*.

Výklad libertariánského konzervatismu je podstatně komplikovanější, neboť se jedná o spojení dvou různých názorových pozic. K představení libertarianismu práce čerpá předně z knihy R. Nozicka: *Anarchy, State and Utopia*, která je doplňována prací D.

Boaze: *Libertarianism: A Primer* článkem P. Barši *O Libertarianismu* R. Nozicka. V druhé řadě je využito literatury k vzájemnému představení a prolnutí myšlenek libertarianismu s konzervatismem, k čemuž práce využívá eseje E. Fesera: *Self-Ownership, Abortion, And The Rights Of Children: Toward A More Conservative Libertarianism* a *What Libertarianism Isn't*.

V druhé komparativní části práce představuje již konkrétní názorové pozice českých zástupců obou směrů, k čemuž je užito především článků a prací na jedné straně J. Kinkora, V. Kryžánka, L. Záloma a na straně druhé R. Jocha, J. Pavlíka. Tyto autoři jsou vybráni na základě intenzity jejich celkového zapojení do řešeného sporu mezi oběma směry.

V poslední části práce zasazuje a vysvětluje argumenty obou stran české polemiky mezi objektivismem a libertariánským konzervatismem na konkrétním výstupu této polemiky, jímž je diskuse nad dílem F. A. Hayeka. Tím je závěrečně demonstrováno specifikum konfliktu a logiky argumentů objektivismu a libertariánského konzervatismu v českém prostředí.

Jak je patrné z výběru autorů pro komparativní část, tak u zástupců libertariánského konzervatismu a jejich samotného začlenění do této skupiny je nutně potřeba přihlédnout k faktu, že oni sami by se takto patrně necharakterizovali. Obecně totiž pojem "libertarianismus" nemá v českém prostředí mnoho užití. U daných autorů je ale libertariánský konzervatismus nejobsažnějším vystižením jejich pozice a přestože sami autoři tohoto označení neuvítají, tak je to označení jednoznačně nejvhodnější. Toto tvrzení je podrobněji rozvedeno v druhé části práce.

Základním předpokladem této práce je tedy existence velmi specifické podoby, jakou má konflikt objektivismu Ayn Randové a libertariánského konzervatismu v českém prostředí. Ten se již jen logikou užitých argumentů liší od svého původního myšlenkového zázemí, neboť, jak bude doloženo, se soustředí pouze na několik významných tematických okruhů.

1 Uvedení do objektivismu Ayn Randové- vysvětlení pozice objektivismu na poli politické filosofie

1.1 Slovo úvodem

*"Moje filosofie, v esenci, je konceptem člověka jako heroické bytosti, jejíž morální účelem života je dosažení vlastního štěstí, jejíž ctnostnou činností je dosahování produktivnosti a jejímž jediným a absolutním měřítkem je rozum."*¹ - původní definice objektivismu, kterou sama Ayn Randová uvádí v dodatku *About the Author* ke své knize *Atlasova Shrugged*.²

Filosofie Ayn Randové, která vešla ve známost jakožto objektivismus, je nikoli apriori politickou filosofií, ale komplexním filosofickým systémem definujícím abstraktní principy, jimiž by se měl člověk řídit ve svém myšlení a jednání. Není ani reakcí na filosofie předchozí, jak uvádí P. Fridrich ve své práci *Morální filosofie Ayn Randové*: „*Filosofie, kterou vytvořila Ayn Randová, nemá za cíl reflektovat předcházející filosofie a definovat jejich omyly. Chce být napravením chyb předcházejících filosofů za pomoci filosofie nové.*“³

Ayn Randová se proto ve svých románech a později i odborných spisech již čistě zaměřených na rozbor své filosofie, zabývá otázkami epistemologickými, etickými a řadou dalších ze spektra filosofického bádání. V tom je možno spatřit zásadní rozdíl oproti apriori politickým filosofiím, jak říká například Dr. Ruwartová na téma původního rozdílu mezi objektivismem a libertarianismem: „*Objektivismus je komplexní filosofií života, která zahrnuje nejenom politické názory, ale i silné a sjednocené názory na doslova každý aspekt lidského bytí a to včetně náboženství, umění, milostného života a tak dále. Libertarianismus je naproti tomu striktně politickou filosofií.*“⁴

V neposlední řadě je u objektivismu velmi důležité jeho spojení především s jedním klíčovým autorem. To jej rovněž zásadně odlišuje od politických filosofií, jako je libertarianismus a jeho větve, kde nalezneme naopak velké množství klíčových autorů. Někteří z kritiků objektivismu dokonce hovoří o vytvoření kultu osobnosti okolo Ayn Randové či snad o náboženství. Například podle J. Pokorného je možné spatřit velmi jasnou:

¹RAND, Ayn. *Atlas shrugged*. 1992, s. 1053

²Pozn.: dodatek *O Autorovi* je dostupný pouze v anglickém originále.

³FRIDRICH, Petr. *Morální filosofie Ayn Randové*. 2008, s. 11

⁴RUWART, Mary. *What Is The Difference Between Ayn Rand's Objectivism And Libertarianism?* 2015.

„...podobnost mezi objektivismem a náboženstvím, přestože objektivismus se považuje za filosofii, nikoli za náboženství, a odmítá nadpřirozeno...znaky náboženství k objektivismu nejsou náhodně připojeny jeho stoupenci, ale představují integrální součást samotné nauky.“⁵

M. Rothbard o objektivismu jako kultu zase napsal: „*Tento kult, který v určitém slova smyslu přežívá ještě dnes, zažil období největšího rozmachu během šedesátých let...*“ a „...propagoval otrockou závislost na vůdci ve jménu nezávislosti, poslušnost vůči vůdci a obdiv k němu ve jménu individualismu a slepou oddanost a víru ve vůdce ve jménu rozumu.“⁶

1.2 Objektivismus na poli politické filosofie

Přístup objektivismu, jakožto komplexního filosofického systému, k politické filosofii je tedy třeba nahlížet v širší perspektivě a třeba tak rozumět i argumentům, které objektivismus a jeho zastánci používají, když je řeč o dalších aspektech teorie, jako je přístup k tomu, co je realita a jak se poznává; jakým způsobem člověk pozná a identifikuje pravdu; jak objektivně verifikovat předmět bádání a mnoho jiných. J. Pokorný, říká: „...*tyto ,další aspekty‘ jsou esenciální pro objektivistickou politiku a vedou k rozlišným konkrétním politickým rozdílům mezi objektivisty a libertariány.*“⁷ A vedou tak k odlišnostem i mezi dalšími z větví libertarianismu (a nejen mezi těmi).

1.2.1 Výklad Dr. Leonarda Peikoffa

Pro uvedení a vysvětlení přístupu objektivismu k politice a politické filosofii nyní bude představen jeden z nejucelenějších výkladů této filosofie, a to kniha Dr. Leonarda Peikoffa *Objektivismus: filozofie Ayn Randové*. Peikoffova rozsáhlá práce dle J. Pokorného: „...*je pokusem shrnout poznatky, které podle Ayn Randové vysvětlují řád světa a jsou základem pro nejvhodnější způsob chování v něm.*“⁸ Peikoff se ve své práci věnuje postupně všem oblastem filosofie objektivismu a podává o tomto učení ucelený obraz.

Pro výklad objektivismu na poli politické filosofie postačí, když bude vyložena pouze část Peikoffovi práce. Předně bude třeba vyložit epistemologické zázemí objektivismu pro porozumění nejzákladnějším pojmům, s kterými toto učení pracuje. V druhé řadě pak bude nezbytné na daném podkladu vysvětlit konkrétní postoje, které objektivismus v politické filosofii zastává.

⁵POKORNÝ, Jan. *Filosofie Ayn Randové a její náboženský rozměr: Objektivismus jako náboženství*. 2010, s.112

⁶ROTHBARD, Murray. *Sociologie kultu Ayn Randové*. 2003, s. 2

⁷DOUGLAS. *Was Ayn Rand A Libertarian? Is Objectivism A Form Of Libertarianism?* 2012.

⁸FRIDRICH, Petr. *Op. cit.*, s. 11

1.2.2 Epistemologický základ

Objektivita, realita, logika a rozum

Peikoff sám definuje objektivitu slovy: „*Být ,objektivní‘ ve své vlastní pojmové činnosti znamená být na základě své volby v souladu s realitou- prostřednictvím dodržování určité metody, metody založené na faktech a vyplývající z lidské formy poznání.*“⁹

Taková definice objektivit je samozřejmě do značné míry omezená a obecná. Pro lepší porozumění Peikoffovým slovům bude zapotřebí jeho definici objektivit dále rozvést a vysvětlit i ve vztahu k ostatním klíčovým pojmům objektivismu.

Poznání je pro objektivisty neoddělitelně spjato s realitou. Člověk, jakožto volní bytost, je schopen poznání jedině: „...*chápaním objektu prostřednictvím aktivního a v realitě ukotveného procesu zvoleného subjektem*“¹⁰ Tento proces poznání vyžaduje (alespoň pro vyšší než smyslově-vjemové poznání) určitou metodu, která: „*lidskému vědomí pracujícímu s abstrakcemi umožňuje dosáhnout cíleným způsobem toho, co není automaticky garantováno; zůstat v kontaktu se světem reality*“¹¹.

Jedinou vhodnou metodou poznání pro objektivismus je logika- „*Logika je metoda, která volnímu vědomí umožňuje dosáhnout souladu s realitou. Je to metoda rozumu....Je to umění bezrosporové identifikace*“¹² Identifikace objektu je zároveň uchopením objektu- člověk uchopí objekt prostřednictvím jeho identifikace a jestliže ta je bezrosporová, což je člověk schopen posoudit svým intelektem, pak jeho poznání je skutečné.

Z proslovu fiktivní postavy Johna Galta z románu Ayn Randové *The Atlas Shrugged*: „*Veškeré myšlení je procesem identifikace a integrace...myšlenka není platná, dokud ji člověk hladce nezačlení do úhrnu svých znalostí. Dospěje-li k rozporu, přiznává tím, že se dopustil omylu. Pokud takovou myšlenku i přesto integruje, vzdá se myšlení a sám se vykáže z říše reality.*“¹³

⁹PEIKOFF, Leonard. *Objektivismus: filozofie Ayn Randové*. 2001, s.126

¹⁰PEIKOFF, Leonard. Op. cit., s. 125

¹¹PEIKOFF, Leonard. Op. cit., s. 126

¹²PEIKOFF, Leonard. Op. cit., s. 127-128

¹³RAND, Ayn. *Atlasova vzpoura*. 2014, s. 959

1.2.3 Politicko-filosofický základ

Stát, coby společenský systém, je základním předmětem pro úvahy na poli politické filosofie. Otázky po definování „*správného*“ společenského systému a „*správné*“ funkce státu jsou přitom nejzákladnějšími otázkami v rámci objektivismu. Ten si pro definování státu jako společenského systému klade následující otázky: *Jaký typ společnosti je v souladu s tím, co vyžaduje lidský život? Jaký typ odráží absolutní úlohu rozumu?*¹⁴ Účelem následujícího oddílu je odpovědět na tyto a další základní otázky této politické filosofie.

Individualismus a individuální práva

Objektivismus chápe individuální práva jako základní princip politiky. Tato práva, slovy Ayn Randové, jsou: „*...pojítkem morálních pravidel jednotlivce a právního systému společnosti, spojovacím článkem morálky a politiky.*“¹⁵ Aby společenský systém tedy mohl být „*správným*“ je potřeba předně, aby uznal a chránil tato individuální práva. Jakékoliv omezení nebo zcizení těchto práv není pak v takovém systému morálně možné.

Fundamentální právo člověka, od kterého se odvozují základní práva další, je samotné právo na život. Až na jeho základě pak můžeme formovat základní práva na svobodu, majetek a na sledování štěstí. Po fundamentálním právu na život je tedy základním právem a rovněž účelem člověka, sledování hlavně svého vlastního blahobytu a své vlastní seberealizace.

Všechna práva včetně těchto základních a fundamentálních je možné a nezbytné objektivně verifikovat- jediné právo vzešlé z logické validace má podle této teorie místo ve společenském systému. Například právo na svobodu Peikoff validuje následovně: „*Rozum je základní nástroj lidského života- což vede k racionalitě jako primární ctnosti- což vede k právu jednat podle vlastního úsudku, tj. k právu na svobodu.*“¹⁶

Všechna práva v objektivismu se řídí principem egoismu- všechna jsou sobeckým vlastnictvím jednotlivce, který je sám sobě cílem a tudíž má morální nárok na nezávislé jednání. Z toho důvodu není možné, aby jedinec podřizoval svá práva a jednání někomu či něčemu jinému. I podřízení Bohu v optice objektivismu znamená, že by v konečném důsledku člověk: „*...neměl práva, nýbrž jen povinnosti sluhy*“¹⁷

¹⁴PEIKOFF, Leonard. Op. cit., s.344

¹⁵ RAND, Ayn.*The virtue of selfishness: a new concept of egoism.*1964, s. 92

¹⁶PEIKOFF, Leonard. Op. cit., s.347

¹⁷PEIKOFF, Leonard. Op. cit., s.348

Vlastníkem těchto práv je tedy člověk jako jednatel. V pohledu objektivismu není možné, aby ve „správném“ společenském systému existovala práva kohokoliv nebo čehokoliv jiného. Proto objektivismus odsuzuje existenci kolektivních práv, práv zvířat, práv plodu v těle ženy apod. Objektivismus se staví například i vůči takovým právům ekonomickým, které přesahují základní právo na majetek a s tím spojené právo na svobodu podnikání.

Práva jednotlivce jako taková jsou neporušitelná. Jediným způsobem, jak tato práva porušit, je iniciace a použití fyzického násilí. V případě, že se člověk takového činu nedopustí, tak práva ostatních neporuší. Jedinou funkcí ochrany práv je tak prostá ochrana jednotlivce před tímto jednáním.

Stát a vláda zákonů ve společnosti

V pojetí objektivismu je stát nepostradatelnou institucí ochraňující práva jednotlivce. Ayn Randová sama definuje stát jako: „...*instituci, která má výhradní pravomoc k vynucení prosazení jistých pravidel společenského chování v daném geografickém území.*“¹⁸

Stát a jeho pravomoci jsou odvozeny od pravomocí jednotlivců a není tudíž možné, aby stát měl jakékoliv jiné pravomoci než právě tyto. Práva jednotlivců stojí na fundamentálním právu na život a z něj odvozených základních práv- z toho vyplývá, že jedinou skutečnou úlohou státu jako instituce nemůže být více než ochrana a obrana těchto práv. Stát by tak měl sloužit pouze jako instituce sebeobrany člověka, která použije síly vůči jinému člověku (či státu) pouze v případě, že by ten užil síly jako první. Aby stát mohl mít tuto pravomoc, je nezbytné, aby jeho občané delegovali svá práva na sebeobranu a soukromé užití fyzického násilí. Stát tak slovy A. Randové: „...*je nástrojem podřízení použití sebeobranné fyzické síly objektivní kontrole, tj. objektivně definovaným zákonům.*“¹⁹

Vláda státu by tedy měla sloužit svým občanům pouze jako vláda těchto objektivně definovaných zákonů. Takové zákony jsou objektivní díky výše uvedenému procesu jejich logické validace.

Objektivismus, slovy Ayn Randové, rozlišuje tři funkce vlády ve společnosti:
„...*policie, která chrání lidi před zločinci-obranné složky, které chrání lidi před zahraničními*

¹⁸ RAND, Ayn. Op.cit. 1964, s. 102

¹⁹ RAND, Ayn. Op.cit. 1964, s. 104

agresory-soudy, které řeší spory mezi lidmi podle objektivních zákonů.“²⁰ Tyto tři funkce jsou zároveň jedinými funkcemi vlády, jakákoliv funkce další by nutně byla spjata již s iniciací užití násilí státu.

Z výše řečeného vyplývá, že stát a jeho vláda nemají jinou funkci, než je ochrana svobody. Není proto účelem vlády, aby prosazovala nějaké ideje ve společnosti- účelem vlády je pouze umožnit občanům, aby svobodně dosáhli pravdy a ctnosti. Ze stejného důvodu stát nemůže zasahovat ani do svobodného ekonomického jednání jednotlivců. Jediným účelem státu v ekonomické sféře je proto pouze ochrana této svobody produkce a směny.

Slovy L. Peikoffa: „*Zdrojem státní moci není arbitrární souhlas, nýbrž racionální souhlas založený na objektivním principu. Tímto principem jsou práva člověka*“²¹

Etatismus- politika iracionality

Etatismus označuje pro objektivisty jakoukoliv tendenci ke koncentraci vlády systému nad myšlením a jednáním jednotlivce. Racionální jednání vyžaduje, aby jednatel sám jednal podle svého nejlepšího úsudku a tedy v rámci politiky individualismu. Iracionální jednání je tudíž jednání naopak založené na vzdání se svého nejlepšího úsudku a přenesení rozhodovací pravomoci na autoritu státu, což je podstatou politiky etatismu.

Jakákoliv míra etatismu je pro objektivismus nepřijatelná. Z toho důvodu se staví objektivismus nejen proti marxismu či komunismu, ale i proti liberalismu a konzervatismu, tak jak jej představovalo a představuje prostředí Spojených států amerických. Peikoff tuto opozici vysvětluje slovy: „*Liberálové mají tendenci hájit intelektuální svobodu a zároveň požadovat ekonomické regulace. Konzervativci (ačkoli podporují řadu ekonomických zásahů) zpravidla hájí ekonomickou svobodu a současně žádají státní regulace ve všech klíčových intelektuálních a morálních oblastech.*“²²

Kapitalismus jako jediný „správný“ ekonomický systém

Ayn Randová ve své práci *Capitalism: The Unknown Ideal* definuje kapitalismus jako: „*...společenský systém založený na uznání individuálních práv, včetně práva na majetek, ve kterém je veškerý majetek vlastněn soukromě.*“²³

²⁰ RAND, Ayn. Op.cit. 1964, s. 106

²¹ PEIKOFF, Leonard. Op. cit., s.361

²² PEIKOFF, Leonard. Op. cit., s.367

²³ RAND, Ayn. *Capitalism: the unknown ideal.* 1967.s19

Kapitalismus je dle objektivismu jediný ekonomický systém umožňující lidem svobodně nakládat s produkty své vlastní práce dle svého vlastního nejlepšího soudu a jako takový je proto jediným morálním ekonomickým systémem. Tato morální ospravedlnitelnost kapitalismu je založena na faktu, že kapitalismus je jediným ekonomickým systémem, který je zcela v souladu s racionální přirozeností člověka- je založen na principech spravedlnosti a svobody a chrání přežití člověka jako člověka.²⁴

Rozvinutí kapitalismu je spjato s naplněním hesla klasického liberalismu „*Laissez-faire*“, což v praxi znamená prosté ponechání volnosti v rámci ekonomiky ze strany státu. Jediným úkolem státu v kapitalismu by tak, dle této zásady, měla být pouze úloha ochránce základních práv a dohlázele jejich dodržování.²⁵

Kapitalismus je v optice objektivismu vystavěn především na jednom základním principu, který je zcela zásadní pro rozumem se řídící lidskou bytost obecně, a to je princip egoismu. Slovy L. Peikoffa: „*Protože Egoismus je životní potřebou a předpokladem práv, je přirozeně vnitřně obsažen v systému orientovaném na život a práva. V Kapitalismu platí fundamentální zásada, že člověk je cílem sám pro sebe...kapitalismus odměňuje sledování vlastního racionálního zájmu.*“²⁶

²⁴ Viz RAND, Ayn. Op. cit. 1967, s. 20

²⁵ Viz PEIKOFF, Leonard. Op. cit., s.372

²⁶PEIKOFF, Leonard. Op. cit., s.381

2 Uvedení do libertarianismu a libertariánského konzervatismu

2.1 Slovo úvodem

*„Libertarianismus je pohledem, v kterém má každý člověk právo na to, aby žil svůj život, jakýmkoliv způsobem bude chtít, ale jen pokud bude respektovat stejná práva ostatních(…)Libertariáni brání práva každého člověka na život, svobodu a majetek- práva, která lidé vlastnili přirozeně dříve, než byly vytvořeny vlády. V Libertariánském pohledu by všechny mezilidské vztahy měli být dobrovolné; jediné jednání, které by mělo být zakázáno zákonem, by mělo být to, které zahrnuje iniciaci užití síly- jednání jako vražda, znásilnění, krádež, únos nebo podvod.“*²⁷ Tak zněla slova Davida Boaze v jeho odpovědi na otázku definice libertarianismu.

Na rozdíl od objektivismu Ayn Randové je libertarianismus, jak již bylo řečeno, apriori filosofií politickou a jako takový se za dobu své existence rozdělil do mnoha větví, jak v rámci levicového spektra politické filosofie, tak v rámci pravicového spektra. S tím souvisí i skutečně velké množství klíčových autorů, na které se libertarianismus v jeho celku může odkazovat.

Pro účely této práce bude však důležitá především větev pravicového spektra a to ta, jejíž dílčí část smísila myšlenky libertarianismu s konzervatismem a tím dala vzniknout libertariánskému konzervatismu, jehož myšlenky a postoje jsou v této práci komparovány s objektivismem.

2.2 Libertarianismus v pohledu R. Nozicka, nikoliv M. Rothbarda

V prostředí Spojených států amerických se libertarianismus (jeho pravé křídlo) rozdělil v průběhu minulého století především na dvě hlavní větve.

První z nich je Anarcho-kapitalismus, jehož hlavním představitelem je M. Rothbard. Stěžejní myšlenkou této větve libertarianismu je přesvědčení, že jakákoliv vláda státu je ze své podstaty nelegitimní a pro kapitalismus nevhodná. Jakýkoliv zásah státu či jakákoliv státní regulace je z pohledu anarcho-kapitalistů porušením svobody člověka. Slovy M. Rothbarda: *„Libertariáni považují stát za nejvyššího, věčného, nejlépe organizovaného agresora proti osobám a majetku“*²⁸

²⁷BOAZ, David. *Libertarianism: a primer*. 1997, s. 2

²⁸MURRAY, Rothbard. *For a new liberty: the libertarian manifesto*. 2006, s. 56

Druhou větví jsou zastánci minarchistického pojetí státu, za jejichž hlavního představitele se naopak dá považovat R. Nozick. Rovněž výše citovaný D. Boaz a obecně *Cato Institute*, jehož je Boaz viceprezidentem, spadají do této linie libertarianismu. Jejich hlavní myšlenkou je přesvědčení, že zásah státu není nutně nelegitimní. Existence je dokonce pokládána za nezbytnou, ale jen za předpokladu, že jeho působení bude minimalizováno. Stát má poskytovat policejní ochranu, obranu státu a být dohlížitelem nad dodržováním smluvních ujednání. Nelegitimní by v tomto případě bylo jednání státu nad rámec tohoto minimálního pojetí.

Jak může být patrné, pro fúzi myšlenek libertarianismu s konzervatismem je důležitá především druhá z vyložených větví. Z toho důvodu se následující výkladová část bude věnovat již jen myšlenkám a postojům minarchistů. Základní literaturou, která zde bude využita, tak bude práce R. Nozicka: *Anarchy, State and Utopia* a práce D. Boaze: *Libertarianism: A Primer*. Ty budou okrajově doplňovány článkem P. Barši *O Libertarianismu R. Nozicka*.

2.2.1 Epistemologický základ

Přirozený stav, svoboda, spravedlnost, morálnost

Jedním ze základních stavebních kamenů libertarianismu ve výkladu R. Nozicka je princip přirozeného stavu. Na jeho základě můžeme identifikovat přirozená práva a přirozenou svobodu. Přirozený stav, jehož koncepci Nozick přejímá od Locka, můžeme definovat: „...jako stav, v němž jedinec svobodně disponuje sám sebou a svým majetkem v hranicích přirozeného zákona, jež jsou tvořeny životem, svobodou a vlastnictvím ostatních“.²⁹

Přirozený zákon vycházející z přirozeného stavu je tedy jednoduše právem člověka na svobodné jednání v rámci svých práv, přičemž ta jsou omezována pouze právy druhých. Nikdo nemá právo tento přirozený zákon porušit, pokud tak učiní, pak má poškozený vždy právo požadovat nápravu své újmy.

Svoboda je v pojetí R. Nozicka založena rovněž na koncepci přirozenosti. Svobodou jedinec disponuje na základě své přirozenosti, nikoliv na základě smluvního ujednání či z vyšší instance. Svoboda jedince znamená: „...právo svobodně disponovat se svým životem bez jakýchkoliv restrikcí- legitimní je jakýkoliv zásah do našeho života a svobody, k němuž

²⁹ BARŠA, Pavel. *O libertarismu R. Nozicka*. 1996, s. 992

dáme souhlas.“³⁰ Svoboda je omezitelná pouze na základě negativního omezení, což v praxi znamená omezení svobody jednotlivce svobodou jiného jednotlivce.

Ve skutečnosti ale přirozená svoboda jedince i jeho přirozená práva, mohou být ze strany jiných jednotlivců v přirozeném stavu narušena, jestliže ti například disponují větší silou a podobně. Aby mohla být tato přirozená práva ochráněna, je zapotřebí existence vyšší instituce, která bude monopolem na ochranu a obranu jednotlivců uvnitř i vně jeho oblasti působení. Tento monopol musí být však morálně ospravedlnitelný, jestliže má narušit přirozený stav. Nozick vysvětluje, že vznik takového monopolu je morálně ospravedlnitelný, neboť: „...vzniká v procesu řízeném neviditelnou rukou a za použití morálně přípustných prostředků, bez toho, aniž by byla porušena něčí práva, a bez vzniku jakéhokoli nároku na nějaké zvláštní právo, které by jiní neměli.“³¹ Morálně ospravedlnitelný je tedy proto, že vzniká na základě souhlasu jednotlivců a jeho účelem je pouze bránit přirozená práva a z nich vzešlá ujednání jednotlivců.

Princip spravedlnosti je v optice libertarianismu minarchistů v zásadě principem spravedlivého vlastnictví. Spravedlnost vlastnictví je dána spravedlností distribuce daného vlastnictví. Slovy R. Nozicka: „*Distribuce je spravedlivá, jestliže povstává z nějaké jiné distribuce prostřednictvím legitimních prostředků.*“³² Aby distribuce mohla být spravedlivou, musí se řídit třemi principy spravedlnosti distribuce. K jejich výkladu a k dalším otázkám politické filosofie nyní přikročím v druhé části tohoto uvedení.

2.2.2 Politicko-filosofický základ

Základní otázka státu a jeho působení je primární otázkou i v pojetí libertarianismu. Zde, oproti objektivismu, je však stát nahlížen podstatně odlišněji. Prvotní otázkou je, zda existence státu, coby instituce, je vůbec nezbytná. V předchozí části bylo v základech vyloženo, proč nezbytná skutečně je a za jakých podmínek. Konkrétní podoba a širší výklad státu, práv, majetku či tržního systému je dále předmětem následující části.

³⁰ BARŠA, Pavel. Op. cit., s. 992

³¹ NOZICK, Robert. *Anarchy, State and Utopia*. 1974, s. 115

³² NOZICK, Robert. *Morální omezení a spravedlnost v rozdělování*. 1996, s. 977

Přirozená práva

Veškerá práva se v pojetí libertarianismu vztahují na člověka jako jednotlivce. Jedině jednatel má svá práva, která jsou mu přirozená, tedy vycházejí z přirozeného stavu. Přirozený zákon proto nutně znamená právo jednotlivce na život, svobodu a majetek.³³

Jediným omezením těchto práv je negativní omezení ze strany práv ostatních. Svoboda a práva jednotlivce je omezena pouze stejnou svobodou a právem jiného jednotlivce. Nikdo tedy nemá právo k porušení přirozeného práva. Zároveň však platí, že pokud k tomu jednatel dá souhlas, pak i tato práva mohou být porušena. Člověk má totiž jako jediný právo nakládat se svým životem a majetkem, ale to také znamená, že má právo se svého majetku či života případně vzdát: „*Z tohoto hlediska nejsou posvátné a nezcizitelné svoboda a život, ale pouze právo s nimi svobodně nakládat*“³⁴

Ačkoliv, jak již bylo řečeno, Nozick silně vychází v rámci přirozeného zákona z Locka, tak právě posledním řečeným se od něj naopak velmi vzdaluje. Libertariánské (a tedy i Nozickovo) pojetí přirozených práv je postaveno především na právu vlastnickém. Člověk jako jednatel proto nevlastní jen majetek, ale také svůj život a svobodu, které může stejně jako svůj majetek dobrovolně směnit.

Minimální stát a jeho morální obhajoba

Přirozený stav, jak již bylo naznačeno, je neudržitelným stavem, neboť v něm jedinec nemůže bránit svá práva jinak, než svou vlastní silou. V případě, že proti němu stojí jiný a silnější jedinec, který se rozhodne omezit jeho svobodu, pak slabší jedinec pravděpodobně nebude mít možnost svá práva ochránit. Z toho důvodu je potřeba, aby existovala instituce, která by mu jeho práva garantovala a ochraňovala. Vznik takové instituce je tedy dán přirozeným vývojem z přirozeného stavu, což jej morálně ospravedlňuje v první řadě.

Minimální stát je tedy výsledkem nutnosti ochrany přirozených práv jednotlivců. Nozick používá pro jeho označení také (z klasického liberalismu) přejatého termínu „*stát jako noční hlídač*“. Takto uchopený stát má tedy jedinečnou a pouze funkci držitele monopolu násilí či donucení v dané oblasti.³⁵

³³ Viz BOAZ, David. Op. cit., s. 16

³⁴ BARŠA, Pavel. Op. cit., s. 992

³⁵ Viz NOZICK, Robert. Op. cit., s. 969

Pro libertarianismus a koncepci minimálního státu je důležité, aby nedocházelo k žádné redistribuci statků ve společnosti. Jediná ospravedlnitelná redistribuce je redistribuce ochrany. Všichni obyvatelé státu musejí být pod jeho ochranou a fakt, že někteří lidé platí i za ochranu jiných, je jedinou ospravedlnitelnou redistribucí. Jakýkoliv jiný zásah do majetku a tedy práv jednotlivce za účelem redistribuce je neospravedlnitelný a to i v případě, že by tímto účelem mělo být větší celkové dobro společnosti. Slovy R. Nozicka: „*Neexistuje žádná sociální entita, která by mohla něco obětovat pro své vlastní dobro. Existují jen jednotliví lidé, různí lidé se svými vlastními individuálními životy. Použití jednoho z nich k užitku druhých škodí jemu a prospívá druhým. Nic víc.*“³⁶

Úloha a podoba vlády

V libertarianismu je obhajitelná jediná podoba vlády a to vláda omezená. Stejně jako Nozick představuje svoji koncepci minimálního státu vzešlého z přirozeného stavu, tak i D. Boaz představuje koncepci vlády jako pouze vlády minimální.

Na stejném základě, na jakém je obhajitelná a nezbytná existence státu, tedy aby chránil přirozená práva jednotlivců, je obhajitelná i existence a nezbytnost vlády. Jedinou úlohou vlády proto je vytváření a dohled nad dodržováním zákonů, které vždy musí být v souladu s přirozenými právy člověka. Jakákoliv vyšší koncentrace moci, než je omezená vláda, je pro libertariány nepřijatelná.³⁷

Každá vláda v libertariánské společnosti tudíž musí být důsledně omezena ústavou. Její moc musí být rozdělena a omezena, tak aby nemohla zasahovat předně do přirozených práv a tím i do vlastnických práv jednotlivce.

Kapitalismus a právo na soukromý majetek

V libertarianismu je kapitalismus výsledkem přirozeného vývoje společnosti. Slovy D. Boaze: „*...kapitalismus je tím, co nastane, když necháte lidi na pokoji.*“³⁸ Je přirozeným právem člověka, aby vlastnil a jakkoliv nakládal se svým majetkem. Aby mohl skutečně svobodně nakládat se svým majetkem, je nezbytné, aby tak činil v rámci ekonomického systému Kapitalismu. Zároveň je potřeba, aby byl dodržen dříve vyložený princip “*laissez-faire*“.

³⁶NOZICK, Robert a Pavel BARŠA. Op. cit., s. 975

³⁷ Viz BOAZ, David. Op. cit., s. 17

³⁸BOAZ, David. Op. cit., s. 40

Tento postoj libertariánů je podepřen tezí klasického liberalismu o *“neviditelné ruce trhu”*. Jedině za předpokladu, že všichni jednotlivci budou jednat pouze ve vlastním zájmu a ve vidině vlastního zisku, bude nakonec možné, aby profitovali všichni. Pokud jednotlivci budou sledovat svůj vlastní zájem, pak nakonec dojde ke zvýšení životního standartu celé společnosti.³⁹

Otázkou ale nadále zůstává, jak člověk může legitimně v takové společnosti získat majetek. Na tuto otázku odpovídá Nozick svojí teorií spravedlivého vlastnictví. Ta, jak bylo naznačeno dříve, je založena na vlastnictví trojího druhu: *„přivlastnění, převodu oprávnění a nápravy nespravedlností”*.⁴⁰

Majetek si můžeme přivlastnit či jej směnit, pokud tak učiníme spravedlivou cestou. Slovy P. Barši z výkladu teorie vlastnictví R. Nozicka: *„Spravedlivými jsou taková přivlastnění či směna práv, které nezhoršují příležitost ostatních zlepšit svou situaci jiným přivlastněním či směnou”*.⁴¹ Přivlastnění je tedy závislé na tom, aby vždy zůstal dostatek dané věci k přivlastnění ostatním.

Převod oprávnění na majetek je postaven na principu dobrovolnosti. Nikdo nemůže být nucen k takovému převodu silou, pokud je, pak se jedná o nespravedlnost. Spravedlivé jsou v rámci takového převodu pouze dobrovolná směna, dar nebo dědictví. Nespravedlivé jsou naopak loupež nebo podvod, jejichž vykonání vyžaduje následně napravení nespravedlnosti. Taková kompenzace musí splňovat podmínku: *„Aby na tom poškození nebyli po jejím přijetí hůře, než v případě, že by k žádné nespravedlnosti nedošlo”*.⁴²

2.3 Libertariánský konzervatismus

Základem libertariánského konzervatismu jsou především výše řečené hodnoty a myšlenky samotného libertarianismu. Ty jsou zde ale rozšířeny o konzervativní postoje vešlé z určité fúze konzervatismu s libertarianismem. Výsledná podoba této fúze nemusí být vždy jednotná a je proto velmi obtížné dát ji konkrétní rámeček. To je dáno již jen tím, jak k propojení těchto směrů dochází. Pro většinu libertariánů jsou otázky humanitního nebo i náboženského zaměření do jisté míry důležité, ale jen určitá část se je skutečně snaží zapracovat do teoretického zázemí libertarianismu, čímž právě dávají vzniknout

³⁹ Viz BOAZ, David. Op. cit., s. 40

⁴⁰ NOZICK, Robert. Op. cit., s. 976

⁴¹ BARŠA, Pavel. Op. cit., s. 993

⁴² BARŠA, Pavel. Op. cit., s. 993

libertariánskému konzervatismu. Výsledná podoba výkladu tohoto směru se proto může mezi jednotlivými autory lišit podle toho, do jaké míry jsou ochotni některé konzervativní téma začlenit do teoretického zázemí libertarianismu.

Pro účely této práce je ale důležitější logika začleňování vůbec jakéhokoliv konzervativního tématu do teorie libertarianismu. Z toho důvodu nyní budou představeny práce Edwarda Fesera⁴³, na jejichž základě bude právě vyložena tato základní logika fúze libertarianismu s konzervatismem.

2.3.1 Morální obhajoba konzervativních postojů libertarianismu- D. Feser

Přirozená svoboda a nemorální jednání

Libertarianismus, jak již bylo řečeno, stojí především na principu přirozených práv a svobod. Člověk jako jednotlivec má jako jediný právo nakládat se svým životem, majetkem, svobodou a nikdo nemá právo do jeho práv zasahovat, pokud k tomu nedá sám souhlas. Tento přirozený zákon, jak Feser vysvětluje, je však často nahlížen nevhodnou optikou. Člověk se sice Feserovými slovy může: „*Rozhodnout užívat narkotika nebo se opíjet do bezvědomí noc za nocí a stát nemá žádné právo jej od takového počínání zastavit.*“, ale to neznamená, že by takové jednání, bylo morálně akceptovatelné.⁴⁴

Libertarianismus umožňuje člověku, aby jednal se svými právy na život, majetek a svobodu tak, jak jen uzná sám za vhodné, pokud tak bude činit v mezích stejných práv ostatních. Nikdo (a tedy ani stát) proto nemá právo jej zastavit od jeho jednání, které je třeba nemorální, ale nijak neporušuje přirozená práva; a stejně tak jej za takové jednání nemůže trestat či dokonce věznit. Na druhou stranu není možné, aby jeho nemorální chování zpětně ovlivnilo a poškodilo kohokoliv dalšího. Stejně jako nesmí být užito donucovacích prostředků vůči nemorálně, ale v rámci přirozeného zákona, jednajícím jedinci, tak nesmí být užito takových prostředků vůči ostatním, aby na jeho jednání dopláceli. Slovy D. Fesera k příkladu drogově závislého či alkoholika: „*Aby to bylo spravedlivé...ani narkoman a ani alkoholik nemají*

⁴⁴FESER, Edward. *Self-Ownership, Abortion, and the Rights of Children: Toward a More Conservative Libertarianism*. 2004, s. 92

právo vás donutit, ať už přímo či nepřímo prostřednictvím daní použitých na podporu rehabilitačních programů, aby jste platil/a za následky jejich hlouposti. ⁴⁵

Jednotlivec tedy v libertarianismu Feserova výkladu může jednat nemorálně, ale musí být sám sobě zodpovědný za své jednání a musí počítat s vlastními důsledky takového jednání. Jeho jednání zároveň nemůže být společností akceptováno a ta jej proto může na jeho chování upozorňovat jakýmkoliv způsobem, který nebude omezovat jeho přirozená práva. V každém případě nesmí mít nemorální jednání jednotlivce vliv na kohokoliv dalšího mimo případu, kdy by se mu jiný jednotlivec dobrovolně rozhodl pomoci. Feser na toto téma dokonce říká, že: „*V některých případech může být dokonce morálně žádoucí, abyste dobrovolně poskytli takovou pomoc.*“ ⁴⁶

Vlastnictví sebe sama a víra v Boha

Pro Fesera neleží mezi vírou v Boha a libertarianismem žádná skutečná překážka. Vlastnictví sebe sama a existence Boha jako vlastníka všech lidí není pro Fesera méně konzistentní spojení, než myšlenka našeho vlastnictví soukromého majetku oproti božím vlastnictví celého vesmíru. Přirozené zákony a práva vzešlá z přirozeného stavu, tak v této perspektivě zůstávají nedotčená, ačkoliv původ přirozeného stavu a původ vlastnictví se tím již mění. Feser vysvětluje větou: „*Ve vztahu k Bohu jsme pouze správci Jeho majetku, ale ve vztahu k sobě navzájem jsme vlastníky sebe sama.*“ ⁴⁷

Člověk je tedy v optice libertariánského konzervatismu, jak jej Feser představuje, svobodně jednajícím jedincem s přirozenými právy na svobodné nakládání se svým životem, majetkem i svobodou samotnou, ale původem přirozeného stavu jako takového je prvotní boží stvoření.

Sloučení libertarianismu s konzervatismem jako morální nutnost

Libertarianismus s konzervatismem k sobě dle Fesera vždy měli velmi blízko. Tato blízkost je jeho vlastními slovy dána: „*Stejnou fundamentální morální vizí a stejnou sortou argumentů zásadně zdůrazňující respekt pro oboje- svobodnou společnost a tradiční morálnost.*“ ⁴⁸

Předně důležitá a spojující je idea „*důstojnosti člověka*“, tedy že člověk je svobodně jednajícím jedincem, který má svá přirozená práva a svobodu a tudíž i možnost svobodné morální

⁴⁵FESER, Edward. Op. cit. 2004, s. 92

⁴⁶FESER, Edward. Op. cit. 2004, s. 92

⁴⁷FESER, Edward. Op. cit. 2004, s. 97

⁴⁸FESER, Edward. *What Libertarianism Isn't*. 2001

volby. Není proto myslitelné, aby se člověk násilně stal otrokem někoho jiného, nebo aby si někdo jiný násilně přivlastnil plody jeho práce. To je to, co dle Fesera tyto směry: „*Odděluje od levice, která se v jejích dílčích frakcích snaží vyobrazit lidské bytosti v dehumanizujících podmínkách jako jen o něco více, než chytrá zvířata nebo jako kolečka v chodu sociálního stroje.*“⁴⁹

Aliance a hlubší propojení těchto směrů je proto morálně ospravedlnitelné, neboť jen tak je možné se účelně postavit společným nepřátelům a bránit přirozenou svobodu a morálnost člověka jako lidské bytosti.

⁴⁹ FESER, Edward. Op. cit. 2001.

3 Shrnutí a komparace základních rozporů

Jedním zásadním bodem rozporu objektivismu s libertarianismem a stejně tak i libertariánským konzervatismem je otázka svobodného nakládání člověka se svým vlastnictvím.

Objektivismus chápe jako svobodu vlastnictví pouze právo člověka na racionální nakládání s produkty své práce- člověk jakožto volní bytost se na základě racionálního kalkulu může rozhodovat, jak se svým majetkem naloží. Právo na život je ale fundamentálním právem rozumem se řídícího člověka a stejně tak je i právo na svobodu právem základním, proto není možné, aby tato práva člověk směňoval. Taková směna by byla iracionální a tudíž nemorální.

V libertarianismu jsou však i tato práva ve vlastnictví člověka a je proto na něm, jak s nimi naloží. Jejich směna sice může být nemorální, ale nikdo nemá právo do takového jednání člověka zasahovat iniciací užití síly.

V libertariánském konzervatismu je však obhajitelné, aby se ostatní jedinci na základě své svobodné morální volby pokusili jakýmkoliv jiným způsobem, než je užití síly, pomoci takovému člověku, který se rozhodne například vzdát práva na život. V pohledu silně věřících v rámci libertariánského konzervatismu může být takový čin nemorální a i v rozporu s jejich náboženstvím, to je ale samo o sobě neopravňuje k iniciaci užití násilí.

Objektivismus tedy nedovoluje manipulaci s právy a celkově je nechápe jako majetek člověka, ale jako jeho nejzákladnější součást. Není proto racionálně obhajitelné, aby někdo vzdal svého práva na život nebo na svobodu.

Dalším problematickým bodem je otázka individuálních práv a náboženství.

Objektivismus v Peikoffově výkladu zcela jasně odmítá jakékoliv podřízení svých práv a jednání jednotlivce komukoliv dalšímu. Člověk je pro objektivisty cílem sám sobě a proto má nárok na svobodné jednání. Není tudíž možné, aby člověk někomu sloužil a ignoroval tak svůj vlastní sebe-zájem. Dokonce i v případě, že ten někdo by byl Bůh.

Libertariánský konzervatismus naopak víru v Boha nechápe jako překážku pro jednání jedince ve vlastním zájmu. Při začlenění myšlenky Boha do filosofie libertarianismu má člověk nadále všechna svá přirozená práva i svobodu a nikdo mu nebrání ve svobodném jednání. Člověk je stále vlastníkem sebe sama a svých práv a jedině, co se mění, je odvození původu existence toho všeho.

V neposlední řadě je významným bodem rozporu samotná otázka morálního ospravedlnění.

Objektivismus chápe jako morálně ospravedlnitelné vše, co je možné úspěšně logicky validovat. Dříve byl vyložen Feserův příklad drogově závislého a pokud bychom na něj aplikovali tento objektivistický přístup logické validace, pak by nebylo možné hovořit o jeho jednání a jeho právu na takové jednání jako o jakkoliv morálně obhajitelném. Jeho jednání není totiž racionální a není možné jej logicky validovat, proto je jako takové nemorální. Ve stejné míře je nemožné logicky validovat i práva na takové jednání, protože přijímáním návykové látky člověk postupně ztrácí vlastní svobodu a stává se jejím otrokem. Žádné hledisko zde tedy není morálně obhajitelné

Libertariánský konzervatismus po vzoru libertarianismu naopak zakládá morální obhajobu na přirozenosti. Morálně je tedy možné obhájit každé jednání, které dodržuje přirozená práva a svobodu. Při aplikaci na stejný příklad drogově závislého proto existuje způsob, který umožňuje morální obhajobu takového jednání. Ačkoliv sice postupné sebepoškozující jednání jako takové morální není, tak právo na takové jednání morální je. Je právem člověka jako vlastníka svého života, svobody a majetku, aby se svým vlastnictvím nakládal jakkoliv uzná za vhodné a nikdo mu v jeho jednání nemůže fyzickým užitím síly bránit. Je samozřejmě možné se pokusit takovému člověku pomoci, ale to je na dobrovolném morálním zvážení ostatních. V každém případě je právo na toto jednání obhajitelné.

4 Polemika mezi libertariánským konzervatismem a objektivismem v českém prostředí

Jako hlavní obhájci filosofie Ayn Randové v českém prostředí budou v této části představeni autoři: Jiří Kinkor, Vavřinec Kryzánek a Luboš Zálom. Tyto autoři jsou vybráni především z důvodu intenzity jejich participace na diskusi s protichůdnými názory zástupců libertariánského konzervatismu. Všichni tito autoři se veřejně k učení Ayn Randové hlásí a zasazují se o rozšíření povědomí o tomto učení do řad širší veřejnosti.

Jako hlavní obhájce libertariánského konzervatismu budou představeni autoři: Roman Joch a Ján Pavlík. Jejich výběr je opodstatněn na stejném základě jako v prvním případě. Je nutno úvodem říci, že ani jeden z autorů se veřejně k libertariánskému konzervatismu jako směru v jeho celku nehlásí, což je dáno především absencí užívání tohoto označení v českém prostředí obecně. Tito autoři však jednoznačně hodnoty a argumenty tohoto směru zastávají a užívají- to bude doloženo na rozboru jejich kritické pozice vůči objektivismu.

V následující části tedy budou nejprve vyloženy kritické argumenty z prací jednotlivých autorů. Ty budou následně za pomoci komparativní metody zasazeny do širšího myšlenkového zázemí obou výše představených směrů. Tím dojde k ověření platnosti jejich argumentace na jedné straně a doložení chybného uchopení výkladu daného směru na straně druhé.

Struktura této části bude rozdělena do jednotlivých tematických okruhů, v nichž se vedou hlavní linie sporu obou směrů.

4.1 Víra v Boha a člověk jako egoista nebo altruista

Pro objektivisty je jakékoliv náboženství z principu morálně neobhajitelné a proto nepřijatelné. Jako takové, jak již bylo řečeno, totiž omezuje svobodu člověka jednat ve svém vlastním egoistickém zájmu. Nepřekvapí proto následující slova J. Kinkora: *„Náboženství a víru zásadně odmítám, jako obrovské zlo, z něhož kořeny ničívá sebe-obětní morálka a z ní přímo plynoucí pošlapání individualismu, sebevědomí, sebeúcty, hrdosti. Nahrazení absolutní autority rozumu a logiky slepou vírou v jakékoli oblasti lidského myšlení a jednání nemůže mít jiné než zhoubné a fatální účinky...Náboženství bylo historicky největší překážkou*

dosažení poznávací jistoty a racionální morálky. Díky potlačení rozumu podkopává víra lidský život v samém základu.“⁵⁰

V tomto svém tvrzení přejímá J. Kinkor poměrně výstižně interpretaci L. Peikoffa a tedy i původní pozici Ayn Randové samotné. Člověk jako jednatel je rozumem se řídící volní lidská bytost, která má své fundamentální právo na život a základní práva na svobodu a majetek, proto není možné, aby své jednání podřizovala komukoliv nebo čemukoliv dalšímu a to i v případě, že by se mělo jednat o Boha.

Kinkor ale v této své kritice vyzdvihuje další důležitý argument objektivistů proti jakékoliv podobě konzervativních myšlenek. Tímto argumentem je názor, že víra v Boha a tedy i nutně celý libertariánský konzervatismus vedou k altruismu, což je nejhorší možný směr, jaký může dle objektivistů jakákoliv teorie zastávat.⁵¹ Tento argument V. Kryzánek dále podkládá tím, že konzervatismus v každé své podobě je založen na morálce altruismu a vede člověka k obětování se pro někoho jiného nebo přesněji k obětování: „*rozumu víře v Boha.*“⁵² Člověk, který se obětuje pro kohokoliv nebo cokoliv dalšího, je v optice objektivistů iracionální, protože primárním cílem člověka by neměl být nikdo jiný, než on sám.

Libertariánský konzervatismus však vidí víru v Boha jako morálně obhajitelnou a kombinovatelnou s teorií člověka jako jednotlivce, jež je hodnotou sám o sobě. Podle R. Jocha objektivisté špatně chápou způsob, jakým je z libertariánsko-konzervativní pozice víra v Boha obhajována a tím i špatně určují inklinaci knucenému altruismu. Sám R. Joch na téma obhajoby pomoci člověka člověku říká: „*Je-li ale člověk hodnotou samou o sobě, je zajisté správné něco dobrého pro něj udělat; rozhodně to není nesprávné. I pro člověka neznámého- např. oběť tsunami. Tedy dobrovolná (nikoliv státem vynucovaná) charitativní pomoc lidem je dobrem v principu.*“⁵³

Těmito slovy R. Joch dobře vystihuje argumentaci libertariánského konzervatismu a to ve všech důležitých bodech. Předně je zde zdůrazněn názor, že víra v Boha nikoho automaticky nenutí k altruismu- je jen na člověku a jeho dobrovolném rozhodnutí, zda se

⁵⁰KINKOR, Jiří. *Kříž versus velikonoční vajíčko*. 2011

⁵¹ Viz KINKOR, Jiří. *Je konzervatismus řešením?*2002.

⁵²KINKOR, Jiří, CHMAITILLIOVÁ, Dina a Petr MACH (eds.). *Sto let od narození Ayn Randové: sborník textů*. 2005, s. 22

⁵³KINKOR, Jiří, CHMAITILLIOVÁ, Dina a Petr MACH (eds.). *Op. cit.*, s. 27

rozhodne někomu pomoci či nikoliv. Někdy sice takové jeho negativní rozhodnutí může být v rozporu s morálkou, ale je jeho přirozeným právem se tak rozhodnout a nikdo mu nemůže bránit.

Zároveň je v Jochově argumentu obsažena i teze, že takovou dobrovolnou obětí vždy skládá pouze jednatel vůči jednotlivci a to pouze, pokud je přesvědčen o morálním dobru toho jednání. Člověk jako jednatel je vlastníkem svých přirozených práv na život, svobodu a majetek a je jeho právem svobodně nakládat s těmito právy. Je proto jeho právem a svobodným rozhodnutím tato svá práva omezit za účelem pomoci někomu dalšímu.

Člověk tedy může být nahlížen jako egoista, jenž je cílem sám v sobě, ale není možné, aby mu tato pozice zabraňovala v dobrovolné a morálně obhajitelné pomoci ostatním. R. Joch k objektivistické teorii egoismu A. Randové dokonce říká: „*Její ,etická‘ teorie egoismu sugeruje, že pro člověka je racionálnější emigrovat do klidu a pohody, než riskovat - a případně obětovat – svůj život v boji za svobodu.*“⁵⁴ Tímto tvrzením Joch dokonce ještě posouvá Feserovu morální obhajobu dobrovolné oběti člověka, neboť morálně obhajuje absolutní obětí člověka boji za přirozené právo všech. V širším pohledu libertariánského libertarianismu má však jedinec i na takové jednání právo a pokud se rozhodne svůj život obětovat v boji za obranu přirozeného práva, pak je jeho obětí v dané perspektivě ze všech stran morálně obhajitelná. Morálně obhajitelné jsou jak jeho přirozené právo svobodně tak učinit, tak i samotná obrana přirozeného práva jako takového.

Altruismus tedy v politické filosofii libertariánského konzervatismu má své morálně obhajitelné místo, ale vždy pouze s předpokladem, že k němu nikdo nebude nucen a bude na svobodném rozhodnutí každého člověka v každé situaci, zda si vybere cestu altruismu nebo egoismu. Ani jedno a ani druhé není nutně v optice tohoto směru dobré nebo špatné samo o sobě, proto je vždy na zvážení člověka, která cesta je v danou situaci morální.

V politické filosofii objektivismu je altruismus naopak zcela neobhajitelný. Člověk je egoistou, jehož cílem nutně musí být sledování svého vlastního zájmu za dosažením vlastního štěstí. Člověk má své fundamentální právo na život a z něj odvozená základní práva a ta jsou nesmíitelná a neomezená; není proto možné, aby je kdokoliv včetně daného jednotlivce, na kterého se tato práva vztahují, porušil. Člověk nemůže dobrovolně omezit svá vlastní práva, protože takové jednání je v rozporu s jeho rozumem a je tudíž iracionální, tedy nemorální.

⁵⁴KINKOR, Jiří, CHMAITILLOVÁ, Dina a Petr MACH (eds.). Op. cit., s. 28

4.2 Kapitalismus a altruismus

Na první pohled se může jevit jako zvláštní, že se objektivismus s libertariánským konzervatismem napadají i v otázce kapitalismu jako ekonomického systému, ale bude dále demonstrováno, že jejich argumentace pro kapitalismus se v české diskusi i v původním zázemí těchto směrů zásadně rozchází. Ačkoliv oba směry argumentují pro kapitalismus, tak jej každý vidí v poněkud jiné optice.

Oba směry vnímají kapitalismus jako nezbytný ekonomický systém, který jako jediný umožňuje lidem svobodně nakládat s produkty své vlastní práce dle svého vlastního nejlepšího soudu; jako takový je proto jediným morálním ekonomickým systémem.

Oba se zároveň shodnou, že kapitalismus nebyl nikdy a nikde zcela naplněn. V. Kryzánek vysvětluje nenaplnění kapitalismu tím, že mu již v jeho počátcích dali jeho vlastní teoretici určitou „nálepku“ nemorálního systému, protože je založen na sobeckém jednání. Slovy V. Kryzánka: „*Etikou, která způsobila tak zvrácené hodnocení kapitalismu, je morálka altruismu- morálka sebeobětování. Sebeobětování znamená dát větší hodnotu za hodnotu menší... Žít sám pro sebe, pro své osobní štěstí je nízké, špatné a hříšné v každé verzi této morálky... Abychom plně pochopili kapitalismus a mohli jej ve svém zájmu hájit, je třeba odhodit brýle altruistické morálky.*“⁵⁵ Kryzánek těmito slovy přesně vystihuje postoj objektivismu k jakékoliv formě altruismu ve společnosti. Tradicionalismus a s ním spojený altruismus jsou pro objektivisty vždy nepřijatelné principy, které jsou v rozporu s principem racionálně uvažujícího egoistického jednotlivce.

Na druhé straně, ale můžeme v jeho argumentaci spatřit nepochopení možnosti interpretace altruismu v jeho celku, což je častou chybou v argumentaci objektivismu. Libertariánský konzervatismus totiž chápe altruismus jako dobrovolné jednání, pro které se jedinec může a nemusí rozhodnout. Díky tomuto pohledu je možné zároveň obhajovat egoistické sledování vlastního zájmu jednotlivce i případnou pomoc někomu, kdo ji nutně potřebuje. Člověk sice primárně sleduje své vlastní cíle a své štěstí, ale to neznamená, že by nemohl na základě vlastního dobrovolného rozhodnutí někomu pomoci.

Kapitalismus a altruismus jsou tedy principy, které jsou na základě výše řečených důvodů pro libertariánský konzervatismus slučitelné a morálně obhajitelné.

⁵⁵KINKOR, Jiří, CHMAITILLIOVÁ, Dina a Petr MACH (eds.). Op. cit., s. 22

Objektivismus naproti tomu uznává výhradně morálku sobectví, která je dle objektivistického výkladu jedinou: „*kteřá je kapitalismu vlastní a která jediná je v souladu s přirozeností člověka.*“⁵⁶ Člověk musí na základě svého logického uvažování sledovat výhradně svůj vlastní zájem, protože jediné takové jednání je racionální.

4.3 Objektivismus a libertarianismus

Poslední důležitou problematikou v představované české diskusi je samotný výklad objektivismu a libertarianismu. V první řadě se jedná o představu kombinovatelnosti těchto dvou pozic. V druhé řadě pak o představu toho, co reprezentuje libertarianismus. V těchto bodech oba české výklady svým způsobem selhávají a je účelem tohoto posledního tematického okruhu, aby toto selhání představil a vysvětlil.

Luboš Zálom ze *Strany svobodných občanů* říká, že tato strana je: „...*libertariánskou stranou odvozující své postoje z myšlenek takových velikánů jak byl Frederic Bastiat, Ludwig von Mises nebo Murray Rothbard...*“ ale i „...*Ayn Randová.*“⁵⁷ Stejný postoj zastává i sám autor, který je jedním z nejnámennějších obhájců učení objektivismu.

Taková fúze myšlenek je však pro objektivismus nemyslitelná. Libertarianismus tak, jak jej představuje M. Rothbard, byl pro objektivismus vždy myšlenkovým soupeřem. Sama Ayn Randová se od Libertarianismu a jeho učení zcela distancovala. V jejím prohlášení ve Ford Hall Forum z roku 1971 řekla: „*Nejrůznější lidé se dnes označují za ‚libertariány‘ ...Kapitalismus je jediným systémem, který vyžaduje absolutně objektivní zákon, přesto však libertariáni kombinují kapitalismus s anarchismem... To je výsměch filosofii a ideologii. Oni házejí slogany a snaží se udržet na dvou módních vlnách. Chtějí být hipíky, ale nechtějí kázat o kolektivismu, protože tato pozice je již zabraná. Ale Anarchismus je logickým důsledkem anti-intelektuální strany kolektivismu... Anarchisté jsou špínou intelektuálního světa levice, která se jich vzdala. Takže pravice pozvedla jen další levicový odpad. To je libertariánské hnutí.*“⁵⁸ Ve svém proslovu Randová hovořila přímo a pouze o libertarianismu M. Rothbarda.

Proč je Rothbardův výklad pro objektivisty nepřijatelný je prokazatelné v mnoha ohledech. Příkladem, který by měl hovořit za vše, je Blockova⁵⁹ poznámka k možné obhajobě

⁵⁶KINKOR, Jiří, CHMAITILLIOVÁ, Dina a Petr MACH (eds.). Op. cit., s. 23

⁵⁷ZÁLOM, Luboš. *Proč konzervativci nehájí svobodu.* 2014.

⁵⁸RAND, Ayn, MAYHEW, Robert (ed.). *Ayn Rand answers the best of her Q & A.* 2005. s. 42

⁵⁹ Pozn.: Walter Block byl a dodnes je jedním z největších zastánců libertarianismu M. Rothbarda.

kolektivismu: „...do té doby, dokud je to realizováno na dobrovolné bázi, tak i to [pozn.: kolektivismus] je akceptovatelné pod řádným zákonem.“⁶⁰ To je tvrzení, které je zcela v rozporu s pojetím objektivismu.

Logika argumentace českého objektivistického zástupu, která je podložena jak filosofií objektivismu Ayn Randové, tak libertarianismu M. Rothbarda, by tedy nutně měla v klíčových otázkách selhávat. K tomu prozatím nedochází především proto, že argumentace a postoje českých zástupců objektivismu jsou téměř výhradně objektivistické a vliv ostatních autorů, k nimž se odkazují, není příliš patrný.

Nedostatek ve vlastní identitě je ale znatelný i autorů, které v této práci řadím mezi zastánce libertariánského konzervatismu. I u nich je problematické rozumění libertarianismu v celé jeho šíři a větvích, což je ostatně důvodem, proč se sami za libertariánské konzervativce neoznačují. Ján Pavlík například ve své práci *Liberalismus a filosofie* řeší legitimizaci liberalismu, přičemž úvodem říká, že cílem práce je: „...legitimizace liberalismu ve smyslu tzv. ‚klasického liberalismu‘ či libertarianismu. Jinými slovy jde o filosofické zdůvodnění základních liberálních principů a hodnot, k nimž patří zejména trojjediné právo na život, svobodu a majetek, princip svobody svědomí a tolerance a dále pak tzv. negativní chápání svobody jakožto absence vnějšího donucování a s tím související koncepce státu jako garanta a ‚sankcionovatele‘ takto pojímané svobody.“⁶¹

Těmito slovy se Pavlík, jak sám úvodem říká, pouští vlastně do obhajoby libertarianismu. Liberalismus a libertarianismus jsou si velice blízké pozice, které se obě můžou odkazovat na klasickou liberální školu. Jak bylo ale výše demonstrováno, existuje velký rozdíl mezi jednotlivými větvemi libertarianismu a nutno dodat, že nemenší rozdíl existuje i mezi větvemi liberalismu. Pavlík vzhledem ke svému pojetí a k zapojení principu svědomí a tolerance pracuje s konceptem, který je v jádru možné označit za libertariánský konzervatismus.

Důvodem proč se čeští zástupci tohoto smýšlení veřejně nehlásí k libertarianismu a libertariánskému konzervatismu ani zdaleka tak intenzivně, jako zastánci objektivismu, je fakt, že chybí širší povědomí o tomto směru a často bývá, jak již bylo doloženo, chybně interpretován. Nejčastějším postupem proto bývá zjednodušení libertariánského konzervatismu na libertarianismus, jak je možné vidět na uvedeném příkladu. Tedy pokud se

⁶⁰ BLOCK, Walter. *Libertarianism Vs Objectivism: A Response To Peter Schwartz*. 2000, s. 40

⁶¹ PAVLÍK, Ján. *Liberalismus a filosofie*. 1997.

takovému označení autoři cíleně nevyhnou, což může být dáno právě chybnou interpretací spojenou například právě s libertarianismem M. Rothbarda.

5 Polemika mezi objektivismem a libertariánským konzervatismem na příkladu diskuse nad prací F. A. Hayeka

V poslední části této práce bude představen konkrétní výstup české polemiky mezi objektivismem a libertariánským konzervatismem, jímž je rozsáhlá diskuse nad prací F. A. Hayeka. Tato diskuse je klíčová pro identifikaci podoby českého sporu vybraných směrů, neboť Hayekova práce se ve stejné míře těší jak velké obhajoby ze strany libertariánských konzervativců, tak intenzivní kritiky ze strany objektivistů. Ve svém důsledku je proto možné na této diskusi nejlépe provést komparaci konkrétní argumentace užívané na obou stranách sporu a následně ji zasadit do širšího myšlenkového zázemí obou směrů.

Pro představení diskuse nad prací F. A. Hayeka bude užita především významná publikace J. Kinkora, která nese název *Hayekova cesta do otroctví*. Jedná se o klíčové dílo J. Kinkora, na kterém je možné demonstrovat konkrétní podobu logické argumentace objektivismu proti dílu F. A. Hayeka. V opozici ke Kinkorově práci bude představena vybrané články J. Pavlíka, který v logice argumentace libertariánského konzervatismu Hayeka obhajuje. Samozřejmě bude ve vybraných otázkách představena i původní Hayekovu pozici.

5.1 Výklad a komparace logiky argumentace ve dvou vybraných tematických okruzích z práce J. Kinkora, J. Pavlíka i z původní práce F. A. Hayeka

Pojetí rozumu a možnosti obhajoby náboženství a tradic

Prvním tematickým okruhem diskuse mezi objektivismem a libertariánským konzervatismem nad prací F. A. Hayeka je samotné pojetí rozumu a jeho případných limitů.

Hayek sám, stejně jako zastánci libertariánského konzervatismu, nechápe rozum jako primární nástroj člověka k chápání světa. Ve své práci *The Fatal Conceit: The Errors of Socialism* Hayek vysvětluje: „*Moje postoje, z kterých některé byly načrtnuty již dříve, můžou být shrnuty jednoduše. Naučení se tomu, jak se chovat, je více zdrojem, než výsledkem pochopení, rozumu a porozumění. Člověk se nerodí moudrý, racionální a dobrý, ale musí být naučen stát se takovým.*“⁶² Rozum je tedy předně důsledkem vlivu kultury a vývoje či „evoluce“ této kultury. To, jakým způsobem věci chápeme je dáno tím, jak jsme se je v rámci našeho kulturního dědictví přirozeně chápat naučili.

⁶²HAYEK, Friedrich August von. *The collected works of F.A. Hayek*. 1988, s. 21

J. Pavlík Hayekovo pojetí vysvětluje a obhajuje ve svém článku *Hayek pro XXI. století*, kde uvádí v Hayekově rétorice důvody, proč racionalismus a tedy i objektivistický racionalismus nutně selhává. Dle Pavlíka se tento racionalismus vyznačuje tím, že: „...odmítá vše, co nelze deduktivně odvodit z explicitních a evidentních premis či axiomů. Následně pak tento racionalismus považuje veškeré lidské jednání, které není determinováno takto prokázanými pravdami, za iracionální...“ Základním nedostatkem tohoto přístupu je problém, že: „znemožňuje pochopit nahodilost jako takovou...Náhoda je totiž ‚průsečíkem‘ deterministických nutností probíhajících na různých úrovních reality, přičemž to, co se nutně odehrává v jedné úrovni, není logicky ex ante vydedukovatelné z nutného dění probíhajícího v druhé úrovni.“⁶³ Pavlík na principu nahodilosti tedy dokazuje, že rozum není schopen racionální obhajoby spontánně vzniklých nahodilostí jinak, než zpětným pohledem. Tím dokazuje, že hranice rozumu jsou omezené a rozum tedy nutně musí být důsledkem našeho získávání zkušeností a ne jeho předchůdcem.

Právě díky této argumentaci je pro Hayeka možné obhájit náboženství a tradice ve společnosti. Hayek ve své práci *Counter-Revolution of Science* uvádí, že pro růst rozumu bylo vždy zapotřebí, aby se člověk podvolil určitým silám a principům typickým pro danou fázi vývoje kultury ve společnosti, jejichž pravý význam nemohl nikdy sám plně pochopit. Rozum a zkušenost, jak je řečeno výše, jsou totiž limitované. Hayek říká, že: „...tohoto bylo dosaženo vlivem různých náboženských přesvědčení, tradic a pověr, které člověka přiměly se podříditi těmto silám, tím, že působily spíše na jeho emoce než rozum. Nejnebezpečnější fází rozvoje civilizace bude možná ta, v níž člověk začne považovat všechna tato přesvědčení za pověry a odmítne přijmout a podříditi se čemukoli, co nedokáže rozumově pochopit.“⁶⁴ Hayekova obhajoba zde je tedy skutečně zcela v souladu s libertariánským konzervatismem, neboť jeho argumentace staví úlohu náboženství a tradice jako determinantů kultury ve společnosti výše, než rozum, který je v uvedené argumentaci naopak závislým na vlivu kultury a jejího vývoje. Zároveň je potřeba rozumět tomu, že Hayekova argumentace není v rozporu s přirozenou svobodou a právy člověka tak, jak je pojímá libertarianismus a libertariánský konzervatismus. Podřízení jednotlivce bohu je totiž v této koncepci obhajitelné stejně, jako jej obhajují zastánci libertariánského konzervatismu, tedy že podřízení bohu vůbec nezasahuje do přirozených práv a svobody člověka, ale pouze určuje jejich původ.

⁶³PAVLÍK, Ján. *Hayek pro XXI. století*. 2004.

⁶⁴HAYEK, Friedrich August von. *The Counter-Revolution of science: studies on the abuse of reason*. 1979, s.92

Kinkorova argumentace Hayekovou koncepcí rozumu a obhajitelnosti náboženství a tradic stejně jako její libertariánsko-konzervativní obhajobu samozřejmě odsuzuje.

V reakci na přednost kultury a jejího vývoje před rozumem Kinkor říká, že: „*Schopnost smyslově vnímat a přemýšlet má člověk bez ohledu na kulturu, v níž žije, a má ji tisíce let a měl ji dávno před tím, než bylo možné o nějakém kulturním dědictví jeho předchůdců vůbec hovořit. Má ji od té doby, co se vyvinula bytost s volným a pojmovým vědomím.*“⁶⁵ Dle Kinkora tedy rozum není tím, co by se řídilo zkušeností člověka, ale tím, co řídí uchopení zkušenosti člověka. Člověk je volní bytostí, která jedná racionálně v závislosti na svém rozumovém poznání. Není možné, aby rozumu předcházelo něco jiného, natož pak vliv kultury a jejího vývoje.

Argument o omezenosti rozumu jako nástroje poznání, který je založený na neschopnosti rozumu poznat cokoliv nahodile vzniklého, u čeho chybí předchozí znalost té věci, je pro Kinkora rovněž nepřijatelný. Podle něj se jedná o původní Hayekovu logickou chybu. Poznání člověka se totiž, jak Kinkor vysvětluje, nezakládá na kauzálním vztahu mezi námi poznaným a dosud nepoznaným. Na základě toho by skutečně nebylo možné tvrdit, že prostá zkušenost člověka by byla schopná začlenit něco, co v této zkušenosti dosud není obsažené a nemá to s ní ani žádný kauzální vztah. Slovy J. Kinkora: „*Vysvětlit poznání znamená pohybovat se...na jistém poli poznání, tj. prostřednictvím filozofické teorie poznání (epistemologie), identifikovat metodu poznání obecně...*“⁶⁶

V otázce náboženství a tradic argumentuje Kinkor zcela v objektivistickém duchu absolutního opovržení náboženstvím jako podřízením se jednotlivce někomu či něčemu dalšímu. Podle něj by výklad Hayekových slov měl znamenat: „*...přestat přemýšlet, přestat nezávisle hodnotit, nekritizovat žádné omyly v myšlení ostatních a nepoužívat vlastní rozum*“⁶⁷ Člověk má v objektivistickém pojetí základní právo na svobodu, která je neporušitelná a není tedy racionálně obhajitelná, aby se člověk podřizoval ve své svobodě někomu dalšímu. Náboženství a tradice jsou tedy pro Kinkora překážkami na cestě k naplnění objektivistické představy svobody, které rozhodně nebyly důvodem pokroku společnosti- ta došla svého pokroku naopak navzdory jejich vlivu.

⁶⁵ KINKOR, Jiří. *Hayekova cesta do otroctví*. 2000, s. 12-13

⁶⁶ KINKOR, Jiří. Op. cit. 2000, s. 18

⁶⁷ KINKOR, Jiří. Op. cit. 2000, s. 14

Altruismus a kolektivismus

Hayek je zastáncem především individualistické teorie člověka, který jedná ve svém vlastním zájmu a za účelem naplnění svých vlastních cílů. V tom by se s ním objektivisté ostatně i shodli. Problematickou se pro ně stává až jeho obhajoba určité podoby altruismu ve společnosti, která je společnou i pro libertariánský konzervatismus.

Hayekova koncepce člověka předpokládá, že každý jednatel má v sobě od přirozenosti obsažen jistý instinkt k altruismu, který ho vede: „...*k altruistickým touhám dělat viditelné dobro*.“ Je však nutným cílem člověka, aby tyto altruistické tendence omezoval, protože sledování vlastního zájmu: „...*má efekt umožňující větší zisk celé společnosti mnohem více, než většina přímých ‚altruistických‘ činů, které může určitý jednatel vykonat*.“⁶⁸ Je tedy spíše v zájmu altruismu v nás, abychom se soustředili na náš vlastních prospěch a tím ve svém důsledku zvyšovali prospěch všech- tento argument je postavený na klasické liberální teorii neviditelné ruky trhu, která byla představena v úvodu.

Požadavek na omezení přímého altruismu ovšem u Hayeka neznamená, že by člověk nemohl vykonat přímý altruistický čin. Ostatně je v přirozenosti člověka, aby takto jednal. Libertariánský konzervatismus toto Hayekovo pojetí altruismu nutně musí obhajovat, protože se od jeho vlastního výkladu neliší. Altruismus je obhajitelný, protože stojí na přirozeném principu dobrovolnosti.

Objektivismus však, jak už bylo řečeno, žádnou míru altruismu nestrpí a je proto pochopitelné, že J. Kinkor Hayekovu koncepci i v tomto bodě napadá. Kinkor ale označuje Hayeka nejen za altruistu, ale rovněž i za kolektivistu.

Proti Hayekově obhajobě altruismu oponuje Kinkor tím, že: „...*altruismus není ‚instinktem‘, jak se Hayek mylně domnívá. Je typem morálky, je etickým systémem vyzdvihujícím sebeobětování. Ta či ona morálka není vrozenou či ‚přirozenou‘ věcí, nýbrž volní záležitostí. Je založena na myšlenkách a hodnotových soudech, jejichž přijetí či odmítnutí si člověk volí*.“⁶⁹ A pro objektivisty je zcela iracionální, aby si člověk volil takový hodnotový systém, který vždy předpokládá jeho odhodlanost k vlastnímu obětování. Takové jednání je v rozporu s vlastním rozumem.

⁶⁸HAYEK, Friedrich August von. Op. cit. 1988, s. 19

⁶⁹KINKOR, Jiří. Op. cit. 2000, s. 54

V Hayekově altruismu, jak bylo řečeno, Kinkor dále vidí i tendenci k obhajobě kolektivismu. Obhajoba egoistického chování jednotlivce založená na argumentu dosažení vyššího dobra pro celou společnost, je totiž pro Kinkora obhajobou nikoliv individualistickou, ale kolektivistickou. Kinkorovými vlastními slovy: „*Hayekovým cílem není ve skutečnosti obhajoba individuálního prospěchu jako racionálního cíle individualisty, nýbrž pouze jeho využití k něčemu podle jeho názoru mnohem ušlechtilejšímu*“ tj. „*prospěchu společnosti*“ ...⁷⁰ Egoismus jednotlivce je tedy obhajitelný pouze proto, že jeho důsledkem je lepší a širší naplnění altruistických tendencí- tak zní Kinkorův objektivistický argument.

Pavlík v reakci na Kinkora a jeho kritiku altruismu napsal, že celé objektivistické opovržení altruismem je „*hluboký omyl*“, neboť altruismus vychází z přirozeného řádu a není tudíž typem morálky, která by byla svázána s nějakým uměle vytvořeným etickým systémem.⁷¹ Jediné, co je z pozice libertariánského konzervatismu obhajitelné z Kinkorova tvrzení, je možnost odmítnutí altruismu jednotlivcem jak cesty v každé jedné konkrétní situaci.

⁷⁰ KINKOR, Jiří. Op. cit. 2000, s. 55

⁷¹ PAVLÍK, Ján. *Předběžné kritické poznámky k doktríně "objektivismu"*. 1997

6 Shrnutí a kritická reflexepolemiky mezi objektivismem a libertariánským konzervatismem v českém prostředí

Jedním z nejzákladnějších rysů polemiky objektivismu a libertariánského konzervatismu v českém prostředí je velký důraz na otázku náboženství. Jak je patrné oproti úvodní části a Peikoffovu výkladu, kde kritika náboženství nemá prakticky žádný významný prostor, tak v české diskusi je tato otázka zásadní. Peikoffův a tedy i Randové výklad objektivismu se otázkou náboženství v zásadě zabýval jen do té míry, že ji radikálně odsoudil jako překážku ve svobodě člověka, která nesmí být porušena. A jelikož je tedy víra v Boha objektivně neobhajitelná, pak nebylo potřeba, aby byla dále řešena.

Oproti tomu v českém prostředí, kde bezesporu mají myšlenky libertariánského konzervatismu významný prostor, jsou objektivističtí zástupci nuceni k širší diskusi na téma náboženství. Nicméně zůstává faktem, že se jejich argumentace a pozice oproti Peikoffovu výkladu objektivismu nijak významně neliší.

Dalším významnou, tentokrát ale společnou pro českou diskusi i širší myšlenkové zázemí obou směrů, je otázka altruismu. Jak je možné pozorovat, tak problematika altruismu je významnou jak pro úvodní část této práce, tak pro komparační část týkající se české diskuse. Altruismus je bezesporu dalším nejvýznamnějším sporem vybraných směrů. Pro objektivisty je zcela nepřijatelným popřením racionality člověka a pro libertariánské konzervativce je naopak obhajitelným či až přirozeným jednáním člověka.

Na argumentaci objektivismu v problematice altruismu můžeme dobře pozorovat (ještě lépe než v otázce náboženství) jeden z nejzákladnějších znaků objektivistické argumentace obecně v jakékoliv sporné otázce. Tímto znakem, který je pro objektivismus široce charakteristický, je velmi výrazná černo-bílá optika. Objektivismus, jak bylo řečeno úvodem, je filosofií prakticky jediného autora a často se hovoří o jisté formě kultu vytvořeného okolo právě Ayn Randové. Je patrně důsledkem této skutečnosti, že objektivismus sám sebe chápe jako ucelené dílo Ayn Randové, do něhož není možné zasahovat. Je možné přijmout nebo odmítnout objektivismus jako celek, ne však jenom jeho část. Z toho důvodu objektivisté svoji argumentační pozici absolutizují, protože není jednoduše možné, aby připustili jen nepatrnou možnost jiného vysvětlení. Proto také v otázce altruismu nepřipouští ani sebemenší možnost jeho morální obhajoby v případě, že někdo naši pomoc nutně potřebuje.

V logice právě vyloženého je ale těžko obhajitelná pozice druhého významného obhájce objektivismu u nás, tedy L. Záloma. Stejně jako celá *Strana svobodnýchobčanů*, jíž je Zálom členem, se i sám Zálom totiž odkazuje na velké množství pravicových autorů, mezi kterými je možné nalézt zástupce anarcho-kapitalismu i Ayn Randovou. Kromě porušení principu nedělitelnosti tak Zálom sjednocuje i myšlenky vzájemných nepřátel.

Od původní koncepce objektivismu tak, jak ji podává Peikoff, se tedy čeští zástupci vzdalují i svojí tendencí obracet se i na autory z jiného politicko-filosofického zázemí.

Argumentace českých zástupců libertariánsko-konzervativních myšlenek je naproti tomu poměrně v souladu s koncepcí tohoto směru tak, jak jej vymezil například D. Feser. Velké množství významných autorů z řad libertarianismu a jeho různých odvětví, na které se můžou tyto autoři odkazovat, jim umožňuje poměrně široký pohyb v rámci svého vymezení.

V argumentaci zastánců libertariánsko-konzervativních myšlenek je problematická spíše jejich neuvědomělost pozice vlastního vymezení, která by jim v případě, že by se stala pozicí uvědomělou, v jejich argumentaci mohla být lepší podporou.

Navzdory tomu je ale pozice libertariánského konzervatismu v českém prostředí poměrně konzistentní s jejím širším myšlenkovým zázemím vyloženým v úvodní části práce.

7 Závěr

Hlavním cílem této práce byla identifikace a komparace základních argumentů používaných na obou stranách polemiky libertariánského konzervatismu s objektivismem v českém prostředí.

Nejdůležitějšími body sporu, které jsem v této práci identifikoval, jsou otázky po obhajitelnosti altruismu, víry v Boha, rozumu, přirozenosti a kapitalismu.

Primární a se vším ostatním propojený je rozpor, který je veden na poli epistemologie, tedy v otázkách rozumu a přirozenosti. Objektivismus chápe rozum jako absolutní nástroj člověka v jeho poznání a racionalitu jako lidskou přirozenost, která jej vždy vede. Člověk jako jednotlivec je volní bytostí, která se rozhoduje a jedná vždy na základě svého rozumu. Jeho jednání je proto obhajitelné vždy, když je v souladu s jeho rozumem. Oproti tomu libertariánský konzervatismus chápe člověka a jeho poznání po vzoru libertarianismu na základě principu přirozenosti. Veškeré lidské jednání je obhajitelné nikoliv na základě rozumu, ale na základě přirozeného práva a instinktivního jednání, které je člověku vlastní.

Právě tento epistemologický a původně libertariánský přístup umožňuje obhájčům libertariánského konzervatismu, aby propojovali myšlenky libertarianismu s konzervatismem. Tradici a víru v Boha je totiž na principu přirozenosti, jak dokazoval D. Feser, možné úspěšně obhájit. Je totiž vždy v přirozeném právu člověka, aby svobodně nakládal se svými přirozenými právy, jichž je vlastníkem. Proto i dobrovolné přijetí Boha jako pomyslné vyšší autority je morálně obhajitelné, protože není v rozporu s principem přirozenosti.

Objektivismus naopak víru v Boha nikdy akceptovat nemůže, protože člověk se ve svém jednání nemůže nikdy dobrovolně podřizovat někomu nebo něčemu dalšímu tak, aby to bylo racionálně obhajitelné. Takové podřízení je vždy iracionální a tedy pro objektivisty morálně neobhajitelné.

Právě otázka víry v Boha a její možné obhajoby se v českém prostředí diskuse objektivismu s libertariánským konzervatismem stala jednou z nejdůležitějších. Zde se poprvé intenzivně projevoval onen dříve řečený, absolutní rys argumentace objektivismu.

Objektivismus, jak jsem v této práci ukázal, je filosofií, jejíž argumentační pozice je v podstatě v jakékoliv otázce vždy v absolutní podobě bez možnosti z této podoby poodstoupit. Už L. Peikoff vysvětloval filosofii Ayn Randové jako filosofii, která se buď

musí přijmout celá, nebo se nemůže přijmout vůbec. Tento rys objektivismus, který je nutně překážkou pro širší diskusi v řadě otázek, je jeho českými obhájci poměrně přesně reprezentován.

Nejznatelnější je tento objektivistický rys především v diskusi nad otázkou altruismu, která je patrně další nejdůležitější. V otázce altruismu obhájci objektivismu nepřipouští obhajitelnost ani sebemenšího náznaku altruismu. Princip altruismu je totiž podle objektivistů celkově morálně neobhajitelný, protože je opět v rozporu s rozumem člověka jako jednotlivce. Člověk je egoistou sledujícím své vlastní zájmy a své vlastní cíle, což je racionální a tedy morálně obhajitelné. Sebeobětování člověka někomu nebo něčemu dalšímu je přesným opakem člověka, kdy ten vykoná nějaký čin, který je v rozporu s jeho zájmem, protože mu nepřinese žádný zisk. Takové jednání je iracionální a tedy morálně neobhajitelné.

Libertariánský konzervatismus naopak altruismus obhájit dokáže. Člověk jako jedinec se v každé situaci má právo svobodně a dobrovolně rozhodnout, zda bude jednat v rámci egoismu nebo altruismu. Ani jedno není nutně samo o sobě špatné a člověk se proto v každé situaci musí rozhodnout, co je správnou volbou. Dobrovolnou pomoc člověka někomu dalšímu, kdo tuto pomoc potřebuje, je tedy dle libertariánských konzervativců nemožné morálně odsoudit.

Poslední významným bodem sporu je otázka kapitalismu. Ačkoliv se oba směry a jejich obhájci shodnou na tom, že kapitalismus je nutným systémem, který umožňuje člověku jako jednotlivci, aby sledoval své vlastní zájmy a cíle, tak se neshodnou na podobě obhajoby tohoto systému.

Objektivisté chápou kapitalismus jako jediný obhajitelný systém, protože umožňuje člověku jako egoistickému jednotlivci, aby sledoval svůj vlastní egoistický zájem a své vlastní dosažení štěstí, protože jedině takové jednání je racionální. Jedině kapitalismus je tedy racionálním systémem.

Zastánci libertariánského konzervatismu naopak kapitalismus obhajují, protože umožňuje na základě principu neviditelné ruky trhu, aby díky sobeckému sledování vlastního zájmu ze strany jednotlivce docházelo k postupnému růstu blahobytu celé společnosti. Taková argumentace je pro objektivisty nepřijatelná, protože ve svém důsledku podle nich posouvá hodnoty altruismu na vyšší úroveň, což je zcela logicky neobhajitelné.

8 Seznam použitých zdrojů

8.1 Seznam použité literatury (knihy, akademické práce, články)

BARŠA, Pavel: O libertarianismu Roberta Nozicka. *Filosofický časopis*. XLIV (1996), 6, 990-1002.

BOAZ, David: *Libertarianism. A primer*. New York: Free Press, 1997.

FRIDRICH, Petr: *Morální filosofie Ayn Randové*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita. 2008.

HAYEK, Friedrich August von: *The collected works of F.A. Hayek*. London: Routledge, 1988.

HAYEK, Friedrich August von: *The Counter-Revolution of science. Studies on the abuse of reason*. Indianapolis: Liberty Press, 1979.

KINKOR, Jiří: *Hayekova cesta do otroctví*. Surry Hills, N.S.W.: Berlet, 2000.

KINKOR, Jiří, CHMAITILLIOVÁ, Dina a Petr MACH (eds.): *Sto let od narození Ayn Randové. Sborník textů*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2005.

MURRAY, Rothbard: *For a new liberty. The libertarian manifesto*. Auburn, Alabama: Ludwig von Mises Institute, 2006.

NOZICK, Robert: Morální omezení a spravedlnost v rozdělování. *Filosofický časopis*. XLIV (1996), 6, 969-989. Přeložil Pavel BARŠA.

NOZICK, Robert: *Anarchy, state, and utopia*. Oxford: Basil Blackwell, 1990.

PEIKOFF, Leonard a Jiří KINKOR: *Objektivismus: filozofie Ayn Randové*. Surry Hills, N.S.W.: Berlet, 2001. Přeložil Jiří KINKOR.

RAND, Ayn: *Ayn Rand Answers. The Best of Her Q & A*. New York: New American Library, 2005. Editoval Robert MAYHEW.

RAND, Ayn: *Atlasova vzpoura*. Praha: Dokořán, 2014. Přeložil Aleš DROBEK.

RAND, Ayn: *Atlas shrugged*. New York: Signet Book, 1992.

RAND, Ayn: *Capitalism. The unknown ideal*. Centennial ed. New York: Signet Book, 1967.

RAND, Ayn: *The virtue of selfishness. A new concept of egoism*. New York: New American Library, 1964.

8.2 Seznam použitých elektronických zdrojů

BLOCK, Walter: Libertarianism Vs Objectivism: A Response To Peter Schwartz. *Reason Papers* [online]. 2003. Dostupné z: http://www.reasonpapers.com/pdf/26/rp_26_4.pdf, [cit. 2016-06-15].

DOUGLAS. Was Ayn Rand A Libertarian? Is Objectivism A Form Of Libertarianism? *Ayn Rand Answers* [online]. 2012. Dostupné z: <http://www.aynrandanswers.com/2012/10/was-ayn-rand-libertarian-is-objectivism.html>, [cit. 2016-06-05].

FESER, Edward: Self-Ownership, Abortion, and the Rights of Children: Toward a More Conservative Libertarianism. *Journal of Libertarian Studies* [online]. 2004. Dostupné z: https://mises.org/system/tdf/18_3_5.pdf?file=1&type=document, [cit. 2016-06-19].

FESER, Edward. What Libertarianism Isn't. *LewRockwell.com* [online]. 2001. Dostupné z: <http://archive.lewrockwell.com/orig/feser2.html>, [cit. 2016-06-20].

KINKOR, Jiří: Kříž versus velikonoční vajíčko. *Hospodářské Noviny* [online]. 2011. Dostupné z: <http://kinkor.blog.ihned.cz/c1-51657080-kriz-versus-velikonocni-vajicko>, [cit. 2016-06-24].

KINKOR, Jiří: Je konzervatismus řešením? *Objektivismus: Filozofie Ayn Randové* [online]. 2002. Dostupné z: <http://www.aynrand.cz/view.php?cisloclanku=2002042201>, [cit. 2016-06-24].

PAVLÍK, Ján: Předběžné kritické poznámky k doktríně "objektivismu". *Electronic Journal for Philosophy* [online]. 1997. Dostupné z: <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/epistemology/Pavlik1-97.htm>, [cit. 2016-06-20].

PAVLÍK, Ján: Liberalismus a filosofie. *Electronic Journal for Philosophy* [online]. 1997. Dostupné z: <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/miscellany/pavlik-2.htm>, [cit. 2016-06-20].

PAVLÍK, Ján: Hayek pro XXI. století. *Liberální institut* [online]. 2004. Dostupné z: <http://stats.libinst.cz/stranka.php?id=38>, [cit. 2016-07-02].

POKORNÝ, Jan: Filosofie Ayn Randové a její náboženský rozměr: Objektivismus jako náboženství. *Dingir* [online]. 2010. Dostupné z: https://www.academia.edu/7715286/PROROK_KR%C3%81L_A_B%C5%AEH_-

_Kult_osobnosti_a_neviditeln%C3%A9_n%C3%A1bo%C5%BEenstv%C3%AD, [cit. 2016-06-02].

ROTHBARD, Murray: Sociologie kultu Ayn Randové. *Liberální Institut* [online]. 2003. Dostupné z: http://www.libinst.cz/Files/KqLFy4r2/profile/2447/rothbard_rand.pdf, [cit. 2016-06-02]. Přeložil Jiří SCHWARZ.

RUWART, Mary: What Is The Difference Between Ayn Rand's Objectivism And Libertarianism?. *The Liberator Online* [online]. 2015. Dostupné z: <http://us2.campaign-archive1.com/?u=8f8d44f1fc10bd074f648a4de&id=f986b34890>, [cit. 2016-05-24].

ZÁLOM, Luboš: Proč konzervativci nehájí svobodu. *Objektivismus: Filozofie Ayn Randové* [online]. 2014. Dostupné z: <http://www.aynrand.cz/view.php?cisloclanku=2014020301>, [cit. 2016-06-23].